

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Стельмах – Стельмах М. П. Твори : у 6 т. / М. П. Стельмах. – К. : Дніпро, 1972–1973.
 СУМ – Словник української мови: в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970 –1980.
 СПГ – Брилінський Д. М. Словник подільських говірок / Д. М. Брилінський. – Хмельницький ред.-видавн. відділ, 1991.

Tetyana Tkachenko

Dialecticism in a language of Myhaylo Stelmah's prose

In the article it was realized a lingostylistic analysis of dialectical words, which were noted in Myhaylo Stelmah's language prose. Phonetical and lexical dialecticisms were described, their stylistical potential was found out, it was determined author's way and methods of using the dialecticisms with a view of stylization of colloquial colouring in an artistic text.

Key-words: dialecticism, dialectical lexical, expressiveness, stylization of colloquialness.

Борис Коваленко

**ФОНЕТИЧНІ І ГРАМАТИЧНІ ДІАЛЕКТНІ ОСОБЛИВОСТІ В ІДІОСТИЛІ
М. КОЦЮБИНСЬКОГО**

Статтю присвячено дослідженню рукописної спадщини М. Коцюбинського, зокрема проаналізовано діалектні фонетичні і граматичні особливості мови його творів. Виявлено, що основну діалектну базу ідіостилю серед зафіксованих рис різних говорів становить подільський говір південно-західного наріччя.

Ключові слова: подільський говір, фонетичні особливості, граматичні особливості.

Актуальним напрямом сучасного мовознавства залишається проблема взаємодії літературної мови і діалектів. Важливим, зокрема, є вивчення питання про взаємодію діалектних і літературних елементів на матеріалі текстів художніх творів, оскільки “стиль художньої літератури має здатність надовго затримувати і навіть активізувати в собі позалітературні мовні елементи, використовувати зі стилістичною метою ті мовні явища, що згодом можуть стати літературною нормою” [9, с. 52].

Дослідження мовного аспекту ідіостилю письменників дає змогу побачити їхню індивідуальну неповторність, оцінити їхній внесок у становлення і розвиток української літературної мови, визначити місце діалектизмів і їхніх функцій у художній мові. Праці К. Д. Глуховцевої, В. В. Грещука, А. С. Зеленька, Б. В. Кобилянського, Г. О. Козачук, І. Г. Матвіяса, М. Й. Онишкевича та ін. присвячені проблемам взаємодії діалектної та літературної мови. Але, як зауважує П. Ю. Гриценко, сьогодні “відсутні цілісні дослідження про ідіолекти письменників – з вичерпною характеристикою мови творів як самодостатніх об’єктів вивчення, так і в контексті історії становлення і розвитку літературної мови” [3, с. 16].

Мова художніх творів видатного прозаїка кінця XIX – поч. XX ст. М. Коцюбинського є предметом різнопланових наукових, зокрема, лінгвістичних досліджень. Так, можна виокремити роботи, спрямовані на комплексний аналіз прози письменника, в яких розглянуто лексику різних шарів суспільства, мовностилістичні засоби, роль синтаксичних конструкцій, стилістичну морфологію і стилістичну фонетику творів М. Коцюбинського [2, 7, 8, 12], стосунки та взаємозв’язки синоніміки народно-розмовної лексики, особливостей фразеології і метафоризації лексем [2, 4, 8], мовні особливості окремих творів письменника [2, 4, 5, 10, 13, 14]. Діалектну основу мови у творах письменника досліджує І. Г. Матвіяс, який зазначає, що письменник творчо використав мовні досягнення попередніх класиків літератури, збагатив українську літературну мову говірковими елементами, передусім особливостями подільського й гуцульського говорів [11, с. 52]. О. Г. Давидова [6] вивчає роль лексичних діалектизмів як

складового елемента стилістичної системи повісті “Тіні забутих предків”, а В. В. Грещук [5] розглядає гуцульські діалектні риси, що знайшли відображення в мові цього самого твору, виявляє, наскільки повно вони відбивають гуцульську розмовну стихію.

Як засвідчують ці та інші дослідження, М. Коцюбинський дуже ретельно працював над мовою своїх творів. На думку В. Чапленка, він, “як ніхто інший з його сучасників і навіть письменників пізніших років і десятиліть, свідомо боровся з вузькими діалектизмами, локалізмами, хоч своєю власною практикою не заперечував їх художньої вартості” [цит. за 15, с. 271].

Мета нашої розвідки – виявити фонетичні й граматичні діалектні особливості в мові творів М. Коцюбинського. Матеріалом дослідження послуговували рукописи художніх творів М. Коцюбинського, а саме: оповідання, що за життя письменника не було опубліковане, – “Андрій Соловійко або вчення світ, а невчення тьма”, дитячі оповідання “Харитя” та “Ялинка”, повість “Тіні забутих предків”*, присвячена життю гуцулів. Крім рукописів, ми опрацювали прижиттєву збірку оповідань “У грішний сьвіт” (1905). Такі джерела дають змогу розширити перелік мовних особливостей ідіостилію письменника.

До фонетичних діалектних явищ у творах М. Коцюбинського належать:

1. Уживання [у] на місці [о] (“укання”): *робуче, кумпанія*, наприклад: “*Власники дуи, повернених у робуче бидло, записаних у господарський інвентар дідича разом із волами й кінями, найбільш боялись того неспокійного, вільнолюбного духа народного...*”; “*Весела кумпанія* закликала Соломію, частувала вином ...” (“Дорогою ціною”).

2. Типова для подільського говору твердість приголосного [р]: *вечера, завіруха, ратунок, мрака, канцелярія* тощо, наприклад: “*Що ти робиш, доню? – поспитала мати. – Вечеру варитиму, мамо*” (Харитя); “*На столі стоїть кутя. Батько та дві сестрички сидять за столом, мати подає вечеру. Всі такі веселі, гомонять, радіють божому святечку. Хлопці та дівчата приносять вечеру, поздоровляють з празником, питають про Василька... А може, не радість, не щастя гостюють в хаті. Може, мати плачуть, що нема з ними Василька; може, батько журиється та сумний, сумний сидить край стола і не йість вечери*”; “– *Завіруха... та, може, уцухне... Повинен би Василько незабаром надїхати*” (Ялинка); “*В тій чоловік шкрабається в голову, наче хоче вишкрабаты з ній ту подать, що так мицно засила ёму в голову*” (Андрій Соловійко...); “*Нема ратунку? Нема, – кажуть його чесні очи*” (Цвіт яблуні); “*Хлоп протестував, хлоп тікав на вільні землі, ратуєчись як міг од панщини...*” (Дорогою ціною); “*Віці ледве ходили, важкі, повні водою, як губка; одежа на вівчарах стала холодна й цупка*”; “*Він показував другим, але ті дивувалися: “Де? Сама лиш мрака*” (Тіні...). Хоча у творах трапляється й м’який [р'] на місці нормативного [р]: *теперь, бахуря, Сибирь, тюрма, лікарь, секретарь* тощо.

3. Непослідовна відсутність подовження приголосних в іменниках середнього роду II відміни в позиції після голосних перед давнім закінченням -*ье*: *волося, наріканя, смітя, камінями, павутиня, почутя, безлюдя, столітя, лихолітя, житя, зіля* тощо: “*Ще доси волося до гори встає, та мороз по шкури подырає*” (Андрій Соловійко...); “*Василько похолов з остраху. Волося* полізло до гори, *серце перестало стукати в грудях*” (Ялинка); “*Босі ноженята ступали по втоптаній стежці, над головою, межі колосками жита синіло биндочкою небо, а з обох боків, як стіни, стояло жито й шелестіло вусатим колосям*” (виправлено з *колоссям* – Б. К.); “*Довге стебло путається, великий серп не слухається в маленькій руці, колося* лоскоче *впріле личенько...*” (Харитя); “*Щось є просте й миле у тій промові калатала, якою воно серед тиші й безлюдя обіцяє боронити спокій твого сону...*” (Цвіт яблуні); “*Біле павутиня фестонами висіло в горі...*” (Дорогою ціною); “*Цупке коріня* спліталось у клубки *й повзло по горах, немов гадюки*” (У грішний світ); “*На Благовіщення* ще вона (Палагна)

* Аналізуючи повість, ми не беремо до уваги гуцульські мовні елементи, які уведені у палітру твору зі спеціальною стилістичною настановою.

закопала у муравлисько сіль, булку й намисто...” (Тіні...). У новелі “У грішний світ” й у повісті “Тіні забутих предків” трапляються форми *облице, склепінє, благословенє, коханєм* і т. ін., де на місці [а] виступає [е] після м’яких приголосних і шиплячих, наприклад: “Засипана глицею, що віддавала прілим духом, вона (стежка) перепинялась часом здоровим деревом, виваленим із **корінєм**, сухим і колючим”; “Знов чорне **склепінє** та вохкий холод” (У грішний світ); “Він теж горів **бажанєм** помститись і хапавсь за татову бартку...”; “Він запускав пальці в пухнату вовну або з батьківським **почутєм** брав на руки єгня...” (Тіні ...).

4. Відсутність подовжених приголосних в О. в. в іменниках III відміни: *блакитю, синю, нічу, пам’ятю, постатю, повіню, помічу, мідю* тощо, наприклад: “За чорними вікнами лежить сьвіт, затоплений **нічу**...” (Цвіт яблуні); “На березі валялись галузки, уламки дощок і навіть цілі верби з корінням, викинуті на берег **повіню**” (Дорогою ціною); “Вже синими хмарами підперали крайнебо буковинські верхи, оповились **блакитю** близькі Синиці, Дземброня і Біла Кобила...”; “Втомившись, вони забирались на біле каміння і лячно зазирали звідти у прірву, з якої стрімко підіймав ся у небо чорний привид гори і дихав **синю**, що не хтіла тануть на сонці” (Тіні ...). Однак зазначимо, що в ранньому оповіданні “Андрій Соловійко...” після приголосних перед закінченням в орудному відмінку в іменниках III відміни, що закінчуються двома приголосними, письменник послідовно вживає м’який знак або [і]: *заздристію, хыжыстыю, постилью, радистыю, злыстыю*, наприклад: “Не иден проізжій гладкій пан, котрому проилысь и его роскишни будинки и ёго тлусте жыття, з **заздристію** дівітця на таке сельце, любуетця им...”; “Дытыни хтілось бы побавытыся з котом, що он пид **постилью** муркае, та так гарно простягае лапку до клубочка з ныткою...” (Андрій Соловійко...).

5. Уживання **и** на початку слова *інший*: “За розум, добре серце, чесність, щыру пораду и помич, вси люде з Босивки и ынчых сил казалы, що не зналы и не знають лучшыого чоловіка як Андрій Соловійко” (Андрій Соловійко...); “Старше покоління, сьвідок **иньшого** жытя, показувало ще на долонях мозолі від шаблі, піднятої в оборону народніх і людських прав” (Дорогою ціною); “По переду Варвара, за нею Юстина, а там дві **иньші**, що рвали малину” (У грішний світ); “Коли вони старшыми стали, забави були вже **инші**” (Тіні...). Щоправда, у повісті “Тіні забутих предків” М. Коцюбинський вживає [и] на початку й інших слів: *инакше, Иван, Иванкова* (останні два вживаються непослідовно, трапляються й форми *Ива, Иван, Иванко*), *Игрець, извори*, наприклад: “Коли Іванові минуло сім літ, він вже дивив ся на світ **инакше**”; “Вниз од груня западали ся боки гори у глибокі чорні **извори**, звідки родились холодні потоки...” (Тіні...).

6. Уживання [хв] замість [кв]: *хвасоля*, наприклад: “Раз Уляна пійшла кудысь до сусиды – чы що – диты давай бавытыся з Андрійком: геть ёму **хвасоли** у нис понастромлялы” (Андрій Соловійко...). Вживання [х], [ф] замість [хв]: *хорий, розхорівся, фоя*, наприклад: “Соломіє... Соломіє... – стогнав **хорий**, та стогін його заглушав ся шумом плавнів”; “Остап знеміг ся і зовсім **розхорів ся**: його палила горячка” (Дорогою ціною); “Проти вогню, на лаві, спить ватаг, а там, в кутку, де неспокійно хвилюють тіни од бербениць, постогнує **хорий**”; “А плай вів все далі, кудись у ломи, де гнили одна на одній голі колючі смереки, без кори й **фої**, як кістяки” (Тіні...).

7. Характерний для подільського говору стверділий кінцевий [т] у дієсловах 3-ої особи однини і множини теперішнього часу і 2-ої особи множини наказового способу: *закривают, почнут, нароблят, ненавидят, будут, любят, поважают, не знают, можуть, засміют, заглядают, радіют, мають, будут, бігают, приймут, капают, бачит, почнут, покінчат, скажут, чекают, родит, сушит*: “... то буде жыття сыроты, котрого **ненавыдят**”; “Хоцяж тебе не спіймалы, але **можут** спійняты” (Андрій Соловійко...); “Не *инакше*, як мольфарева справа, – гірко думав Иван, – *наважив ся на жытцє, хоче з світу мя звести та й сушит*...” (Тіні...). Зауважимо, що форми такого типу трапляються лише у ранньому оповіданні “Андрій Соловійко...” й у повісті “Тіні забутих предків”. На нашу думку, у повісті письменник вживає дієслова з твердим кінцевим зі стилістичною настановою.

8. Перехід звукосполуки [ст] у [с'ц']: *Занедужав Микола – і Іван замість нього пильнує ватри*” (Тіні...).

9. Збереження форми числівника *один* з початковим *є* і його рефлексом *ї* (*єдь->їд-*) поширене в багатьох південно-західних говорах “...*воны вже дуже мицно почнут дерты иден другого за чубы...*” (Андрій Соловійко...); “– *Опришку єден!*..”; “– *Ігій! Безвстиднику єден...*” (Тіні...), але знову ж таки лише в оповіданні “Андрій Соловійко” та у повісті “Тіні забутих предків”.

10. Вставні приголосні [л], [н] після губних, що трапляються в мові лише ранніх оповідань, наприклад: *соломляный, мняго, здоровля*: “*Скільки воно уйняло в вас здоровля, счастья, скільки заgrabало в тяжкій праці добутих, кровавих грошей?*”; “*Тыхо и мняго казав Жук*”; “*В туж хвылыну, як вин оце подумав, у его ниг опынывся соломляный брыль, зирваний витром у якогось чоловика...*” (Андрій Соловійко).

Серед словотвірних діалектизмів відзначаємо:

1. Вживання прикметниково-прислівникових суфіксів *-ійш-*, *-ішч-* та *-ч-* для вираження вищого та найвищого ступенів порівняння замість суфікса *-іш-*: *добрищаю, сильніше, частіше, мицнійшою, понятливіций, повеселійшав, скоріше, темнійше, чистішої, хоробрійші, завзятійші, безпечніше, найменший, яснійший, пильніше, крутіше, тихіше, сумніше* тощо, наприклад: “...*щоб мицнійшою здавалась*”; “...*та ще така в мене собача натура, що як п'яний, то зараз добрищаю...*” (Андрій Соловійко...); “*Яків (у рукописі записано Яків, а не Яким – Б. К.) трохи повеселійшав: за три карбованці можна було відібрати від шевця жінчині чоботи*” (Ялинка); “*Йій хтілося скоріше діждатися ранку*”; “*Ляжу зараз спати, щоб завтра раніше прокинутися, – подумала Харитя й, поставивши коло мами воду на ніч, лягла на лаву*” (Харитя); “*В хаті стає темнійше, пропали блиски й різкі тіни, на всьому ліг сірий, сумний кольорит*” (Цвіт яблуні); “*Тут, у кориті висхлого бурчака, облямованого по високих берегах червоним полевим маком, було безпечніше*”; “...*гойдалось од найменшого руху повітря...*” (Дорогою ціною); “*Воно їх єдало краше, мицніше, як досі...*” (У грішний світ); “*Ляк проганяв їх звідти в долину, де потік плив спокійніше*” (Тіні...).

2. Як відомо, твірною базою пасивних дієприкметників є дієслова недоконаного і доконаного виду усіх класів (крім дієслів з суфіксом *-і-* в основі). Їхнє утворення неоднотипне – від основи інфінітива і від 1-ї та 2-ї основи однини теперішнього часу за допомогою суфіксів *-и-*, (*-ен-*), (*-єн-*), *-т-*. В оформленні пасивних дієприкметників, як зауважує С. Бевзенко, спостерігаються певні відмінності в діалектах. Так, наприклад, у подільських говірках, у східній частині південно-волинських (на Житомирщині) і в сусідніх з ними південно-східних і деяких поліських говірках (на Київщині, Черкащині) досить широко знані форми дієприкметників із заміною передсуфіксального [e] на [a] [1, с. 145–146]. Вживання дієприкметникового суфікса *-ан-* у віддієслівних прикметниках замість суфікса *-ен-* спостерігаємо, зокрема, і в мові досліджуваних творів: *заваляне, викладянних, одягняний, замучаним, нахиляна, наколяні* тощо, наприклад: “*Туркитня брычок по выкладянных каминямы вульцямы, высоки будынкы, вельки крамныци...*”; “...*все те я виддам бидным, замучаным сельским дитям и их темным батькам та мамам*” (Андрій Соловійко...); “*З-за дверей виткнулось спершу відро, до половини виповнене водою, далі русява голова дівчинки, нахиляна вбік до відра, а далі права рука, піднята трохи догори*”; “*Срібний промінь місячний тихо сяє на білій головці дівчинки, всміхається до нових червоних кісників, гуляє по смуглявому видочку та білих дрібненьких зубках, що виглядають з-за розтуляних повних уст, Харитя спить солодким сном*”; “*Вмить якось дуже жаль стало єї слабої матері, дужче заболів той пальчик, що втяла серпом, заболіли ноги, наколяні стерньою, згадався переляк недавний – сльози, мов град, посипалися на землю, і Харитя, голосно хлипаючи, почала ридати*” (Харитя).

На морфологічному рівні в мові творів письменника виокремлюємо такі діалектні риси:

1. В аналізованих творах М. Коцюбинський вживає закінчення *-е* у слові *люди*: “*Други люде теж сказали на Андрія, що вин непутяций*” (Андрій Соловійко...); “*Люде*

давно вже вечеряли, а в Якимовій хаті й забули, який сьогодні день” (Ялинка); “Люде говорили потиху, сливе пошепки” (Дорогою ціною). “– Чого воно так, скажіть мені, сестри!.. – загадала Варвара і аж очі зробила великі. – Як перше люде спасались, то й добро людям робили... а от тепер” (У грішний світ); “За ним схилились до молитви вівчарі й люде, що пригнали маржину”; “Мусіло ж прибитись десь до кашіци, десь люде мали його спіймати” (Тіні...).

2. У південно-західних діалектах іменники типу *люди, гості* в род. відм. множини здебільшого мають закінчення **-ий** [1, с. 210]. У досліджуваних творах у словах такого зразка М. Коцюбинський вживає це закінчення послідовно: *тіний, очий, гостий, людий, грудий, гроший*, наприклад: “Скільки віків будить воно нічну тишу своїм дерев'яним язиком, скільки **людий**, поколінь пережило...” (Цвіт яблуні); “...мельникова постань раптом зникла з перед **очий**, мов розпустилась у млі” (Дорогою ціною); “На них насувалась чорнії буки, повиті в жалобу **тіний**, сиві тумани з дна урвищ, росяні трави, холодні скелі” (У грішний світ); “...їм часом здавалось, що вони чують чийсь хід потайний, глухе гупаннє барди, хеканнє втомлених **грудий**”; “За галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом **тіний** од хмар, що все стирали бліду усмішку царинок”; “Жар з ватри кліпає оком, ватаг хропе, а під чорним покривалом рухливих **тіний** стогне Микола”; “...погляд її чорних матових **очий** м'яко поринав в серце Івана...”; “Правда, вона любила пишне лудіннє, і немало десь пійде **гроший** на шовкові хустки та дорогі згарди, але то байка!” (Тіні...).

3. Наявність флексії **-и** замість **-і** у формі Р. в. однини іменників III відміни, наприклад: “В печі палав вогонь і червоним язиком лизав **челюсти**”; “А Харитя й справді заходила коло вечері. Змила в мисчині жменьку пиона, вкинула щіпку **соли** та дві-три бараболі, наляля горщик водою і приставила його до вогню”; “...сироти вже не боялись голодної **смерти**” (Харитя); “Я не спав три **ночи**... мене гризе горе, я втрачаю єдину й кохану дитину...”; “І знов усе тихо, коли б не той свист здушеного горла, не те сичання чигаючої **смерти**...” (Цвіт яблуні); “Безкраї лани зеленого збіжжя, що саме красувались у той час, дримали серед тихої **ночи**” (Дорогою ціною); “...матушка-касієрка підняла у гору довгий сачок, як оборону від **напасти**, і пішла до каплички”; “...немов павук той заснована вся павутинєм **злости** і стежить недобрим оком за ворогами” (У грішний світ); “Або про горе **матери**, якої син загинув у лісі, придушений деревом”; “Але в Івановій **пам'яті** татова смерть не так довго жила...” (Тіні...).

4. Форма О. в. однини іменників II відміни м'якої групи на **-ом (-ём)**: *жалём, вогнём, злодіём, з чайом, Черемошом, лойом, шпильом* тощо, наприклад: “Андрійко їи за косы, шарпає, а у самого очі так и блищать недобрим вогнём...” (Андрій Соловійко); “Я краще з'їм, я собі рибу купую, я все вареня з **чайом** попила...” (У грішний світ); “Нема моїх кіз... Нема моїх кіз...” – розливалась **жальом** флюяра”; “...колола небо гострим шпильом Говерля...”; “І, хрестячи груди під **кептаром** та озираячись лячно, він повертає до стаї” (Тіні...).

5. Закінчення **-ови** та **-ви** у Д. в. / М. в. однини ають іменники ч. роду (ці закінчення поширені в галицько-буковинській і карпатській групах говорів [1, с. 96]): *фактови, турови, циганови, панови, Остапови, дідови, богови, вівчареви, мерцевеви* тощо, наприклад: “Факт!.. А як трудно повірити мені сьому **фактови**, погодити ся з ним” (Цвіт яблуні); “...ярмо було накладене на шию дикому **турови**, загнаному, знесиленому...”; “Знайшлись навіть такі, що вклали **панови** в уха бунтівничі речі молодика...” (Дорогою ціною); “Він, щез би, глумить ся **богови**, підставляє свою гузицю, а **вівчареви** біда: страху набереть ся, ще й змокне до нитки...”; “Палагна поправляла полотно на **мерцевеви**, а її пальці чули холод мертвого тіла...” (Тіні...).

6. Вживання закінчення **-ів** замість нульової флексії у формах Р. в. множини іменників ч. роду II відміни: *мищанив, цыганив*, наприклад: “...гурми усякого люду: *панив, мищанив, москалив, цыганив, мужькив, жьдидив*...” (Андрій Соловійко...). Такі форми слів трапляються лише в ранніх творах М. Коцюбинського.

7. Приголосні **д, т, з, с, ст**, як відомо, вже в найдавніші часи переходили у відповідні шиплячі: **д → дж; т → ч; з → ж; с → ш; ст → щ**. Ці рефлексії зберігаються в сучасній українській мові, як у літературній, так і в багатьох говорах: *ходжу, прошу, ненавиджу* тощо. У ранніх оповіданнях М. Коцюбинського дієслівні форми 1-ої особи однини теперішнього часу дієслів II дієвідміни подано без чергування [д], [т], [з], [с] з відповідними шиплячими, як у більшості південно-східних говорів, а також деяких південно-західних, наприклад: “– *Ну, земляче, ставай у мене, колы хочешь. Платою не скривдю*” (Андрій Соловійко...). У пізніших творах письменника уже фіксуємо форми на зразок *хожу, сижу*, де чергування відбулося, але фонема [дж] заступається фонемою [ж], що характерно для полтавських, південнокиївських і середньочеркаських говірок [1, с. 71–72], наприклад: “*А я хожу. Рівним розміреним кроком, через усю хату, з кутка в куток*”; “*Я сижу так довго*” (Цвіт яблуні).

Отже, аналіз рукописної спадщини письменника дає підстави зробити висновок, що мова творів письменника хоча й унормована, проте не позбавлена й діалектних рис, зокрема фонетичних і граматичних, яких у перших літературних спробах значно більше, ніж у творах пізніших. Серед наявних у мові творів М. Коцюбинського діалектизмів є риси різних говорів, але основною діалектною базою для його мови став подільський говір південно-західного наріччя. Перспективою подальшого дослідження є поглиблення та удокладнення аналізованого матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища шк., 1980. – 246 с.
2. Богдан М. М. Мова новели М. Коцюбинського «Кони не винні» / М. М. Богдан // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 9. – С. 22–25.
3. Гриценко П. Ю. Ідіолект і текст / Гриценко Павло // Лінгвостилістика: об’єкт – стиль, мета – оцінка : Збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / Відп. ред. академік НАН України В. Г. Скіяренко. – К., 2007. – С. 16–43.
4. Грицюта М. С. Фольклорна основа повісті М. М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» / М. С. Грицюта // Радянське літературознавство. – 1958. – № 1. – С. 59–73.
5. Грещук В. Гуцульські діалектні риси в мові повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» / Валентина Грещук // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Випуск XV–XVIII. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – С. 520–524.
6. Давидова О. Г. Лексичні діалектизми як складовий елемент стилістичної системи повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» / О. Г. Давидова // Тези доповідей і повідомлень четвертої республіканської наукової конференції з питань творчості М. М. Коцюбинського. – Дніпропетровськ, 1963. – С. 87–88.
7. Дроздовський В. П. Дослідження стилю М. М. Коцюбинського за рукописною спадщиною / В. П. Дроздовський // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 70–76.
8. Іванов Л. Д. Деякі мовно-стилістичні особливості повісті М. Коцюбинського «На віру» / Л. Д. Іванов // Наукові записки Дніпропетровського ун-ту. – Дніпропетровськ, 1958. – Т. 68 : Збірник праць історико-філологічного факультету, вип. 16 : Питання лінгвостилістики та синтаксису. – С. 3–10.
9. Козачук Г. О. Діалектизми в сучасній прозі / Г. О. Козачук // Рідне слово. – Вип. 5. – К. : Наукова думка 2002. – С. 52–55.
10. Корчик О. Л. Вивчення мови повісті «Fata morgana» / О. Л. Корчик // Література в школі. – 1951. – № 5. – С. 50–55.
11. Матвіяс І. Г. Діалектна основа мови в творах Михайла Коцюбинського / Іван Матвіяс // Лінгвостилістика: об’єкт – стиль, мета – оцінка : Збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / Відп. ред. академік НАН України В. Г. Скіяренко. – К., 2007. – С. 52–55.
12. Мацько Л. І. Мовні засоби образності в новелі М. Коцюбинського «Intermezzo» / Л. І. Мацько // Українська мова і література в школі. – 1982. – № 10. – С. 43–49.
13. Пешак М. М. Мовно-художнє вираження людяності в оповіданні М. Коцюбинського «Харитя» / М. М. Пешак // Культура слова. – 1990. – Вип. 38. – С. 33–36.
14. Плющ П. П. Мистецтво слова (Мовні особливості «Fata morgana» М. Коцюбинського) / П. П. Плющ // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 5. – С. 21–28.
15. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Підручник / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.

*Boris Kovalenko****Phonetic and grammatical dialect features in individual style of M. Kots'ubynskiy***

In the article the main phonetic and grammatical dialect features in individual style of M. Kots'ubynskiy are characterized. It is specified that the main dialect basis for the writer's language became the Podill'a dialect.

Key words: Podill'a dialect, phonetic features, grammatical features.

Галина Осіпчук**ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК КОРЕФЕРЕНТНІ КОМПОНЕНТИ
В СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ ТВОРІВ
ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА І МАРІЇ МАТІОС**

Досліджено семантико-синтаксичні співвідношення діалектизмів, вжитих у художній мові письменників у ролі кореферентів. Простежено структурні особливості таких номінацій. Виокремлено кореферентні пари в групі на семантичному і синтаксичному рівнях. Стаття продовжує цикл публікацій із вивчення стилістики української мови.

Ключові слова: діалектизм, кореферентна пара, семантика, синтаксис, ідіостиль письменника.

Кореферентність як мовознавча категорія є важливим об'єктом наукових досліджень. Теоретичні основи вивчення цього мовного явища закладено, насамперед, у зарубіжній лінгвістиці, зокрема в працях С. Кріпке [4] та У. Куайна [5]. Вербальний аспект кореферентності досліджували Н. Арутюнова [1], В. Гак [2], О. Падучева [12]. Структурні й функціональні особливості вторинних найменувань вивчали українські автори Н. Гуйванюк [3], Л. Куриляк [6], О. Максим'юк [7].

Вивчення кореферентності в когнітивному плані, як відображення мисленнєвої діяльності письменника, є одним із завдань сьогодення науки про мову. Кореферентність – це омосемічні відношення, що встановлюються між мовними знаками, які позначають той самий позамовний об'єкт, ознаку, дію, фрагмент дії тощо. У сучасній лінгвістиці цю мовознавчу категорію вивчають у багатьох лінгвістичних студіях. Однак проблема кореферентності з її неоднозначністю інтерпретацій та різноаспектністю, що передбачає розгляд кореферентності крізь призму кількох галузей філології, в українській лінгвістиці ще не знайшла належного висвітлення. Незважаючи на зацікавленість багатьох учених цією проблемою, залишаються питання, які вимагають дальших досліджень кореферентних явищ, зокрема в аспекті ідіостилію письменника.

У мистецьких ідіостілях Валерія Шевчука й Марії Матіос парадигма засобів кореферентності відзначається семантичною різноплановістю та численними структурними видозмінами. Використання діалектизмів у ролі кореферентів – одна з ознак творчого почерку обох письменників. Діалектна лексика належить до тих засобів, які надають художнім творам особливого колориту, виконують експресивну й характерологічну функцію та вживаються з певною стилістичною метою (для відтворення місцевого колориту, індивідуалізації мови персонажів тощо).

Отже, актуальність теми полягає в дослідженні особливостей функціонування діалектизмів у ролі кореферентів для забезпечення структурної та семантичної організації художніх творів, що не було ще предметом спеціального розгляду, та вимагає вирішення таких завдань: проаналізувати діалектизми-кореференти в художніх творах письменників, з'ясувати їхнє функціонально-стилістичне навантаження та виокремити кореференти в групі за семантико-синтаксичними співвідношеннями.

Діалектизми, що функціонують у творах Валерія Шевчука й Марії Матіос як кореференти, завжди утворюють пару з попереднім найменуванням – словами, що належать до загальноновживаної лексики. Такі діалектизми найчастіше вживаються у вигляді одиничної лексеми. Виокремлюючи групи за значенням, виділяємо засоби